

Limba ca expresie a unei viziuni asupra lumii

Grigore Georgiu

Datorită experienței lor istorice diferite, precum și complexului spiritual în care s-au dezvoltat, popoarele au o receptivitate deosebit față de unele aspecte ale lumii, valorizează în mod diferit anumite dimensiuni ale existenței. Astfel, potrivit lui Noica, sufletul germanic ar avea un sentiment deosebit al devenirii, sufletul rus un sentiment deosebit al spațiului, sufletul american un sentiment deosebit al eficienței, iar sufletul românesc ar fi caracterizat de un sentiment al ființei ca „închidere ce se deschide”. (Grigore Georgiu)

Constantin Noica s-a preocupat constant de studierea culturii române pentru a dezvălui elementele ei caracteristice, viziunile și semnificațiile filosofice codificate în expresiile culturii populare și în operele de vârf ale stratului ei modern. Continuând analiza fenomenologică și hermeneutică a lui Mircea Vulcănescu (din lucrarea *Dimensiunea românească a existenței*), Constantin Noica dezvoltă (în lucrările *Rostirea filosofică românească*, *Sentimentul românesc al ființei* etc.) o hermeneutică a formelor spirituale românești, pentru a caracteriza modul specific în care e privită lumea în mentalitatea românească. Examenul acesta pornește de la limbă, pentru că „vorbirea omului este ființa lui”, în sens antropologic: „Numai în cuvintele limbii tale și se întâmplă să-ți amintești de lucruri pe care nu le-ai învățat niciodată. Căci orice cuvânt este o uitare și în aproape oricare s-au îngropat în elesuri de care nu mai ții”ⁱ.

După cum se tie, gândirea românească a acordat limbii un rol capital în configurația identității naționale. Eminescu aprecia că limba este „măsurariul civilizației unui popor”, indicatorul cel mai profund al spiritualității și identității sale. (...) Din această perspectivă, Hasdeu va analiza limba ca „document” din care se poate „descifra” istoria și „traiul întreg” al unui popor, întrucât limba, spunea el, este un „adevărat nod” al vieții sociale, iar lingvistica este „algebra” timpurilor istorice și umane. (...) Această concepție organică privind legătura dintre limbă și viața socială o întâlnim și la alți istorici, lingviști și etnologi români, precum Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Simion Mehedinți.

Analiza lui Noica se încadrează în acest orizont teoretic al culturii române moderne, având drept pivot ideea că în cuvintele și în sintagmele specifice ale unei limbi, precum și în creațiile culturii populare se află încorporată o viziune specifică asupra existenței în ansamblul ei, deci o „filosofie” în înțelesul ei primar de atitudine și viziune asupra lumii. Această perspectivă de abordare, ce are antecedente în concepțiile lui Herder și Humboldt, se va impune în antropologia culturală occidentală în perioada interbelică și după această perioadă, fiind cunoscută sub denumirea de „relativism cultural și lingvistic”. (...) În consens cu această orientare, opusă raționalismului formal și abstract, se află și afirmația lui Lucian Blaga: „În orice limbă există o metafizică implicită”ⁱⁱ. Concepția lui Noica poate fi pusă în legătură cu ceea ce s-a numit „ipoteza Sapir-Whorf”, care apreciază că schemele perceptivă și reprezentările ce asigură în alegerea lumii diferă în funcție de formele lingvistice ale comunităților.

Ca și alți gânditori români, Noica preia și dezvoltă această

perspectivă, încercând să descifreze viziunea românească asupra lumii din analiza unor expresii și categorii ale limbii. El va conferi în *Logica lui Hermes* și un fundament teoretic acestei orientări, prin ideea că întregul se găsește transfigurat simbolic în fiecare din părțile sale constitutive. Deci, identitatea națională, ca întreg, se regăsește codificată în orice manifestare expresivă a culturii naționale (folclor, artă, gândire filosofică, atitudini religioase și morale, preferințe pentru anumite abordări și viziuni științifice etc.), dar toate acestea își au o expresie și o rădăcină primară în configurația limbii.

Pe lângă formele de gândire conceptuală, cristalizate în filosofia teoretică, există un strat primar al viziunilor despre lume, strat ce poate fi reconstruit din analiza limbilor. În consecință, Noica încearcă să „dezgroape” această viziune, făcând o operă de arheologie a sensurilor, considerând că în elesurile filosofice trebuie dezvăluite din expresiile ce apar în fondului arhaic și popular al limbii. Pentru aceasta, el aplică asupra unor cuvinte specifice limbii române, cuvinte intraductibile în totalitate în altă limbă – precum întru, sinele și sinea, rost, rostire, cumpăt, lucrare, făptură, înfăptuire, petrecere, fire, ființă etc. – o analiză lingvistică, semantică și filosofică pentru a descifra din ele viziunea filosofică latentă, în elesurile particulare ce sunt active în fondul nostru mental. În aceste expresii este codificată o viziune latentă, neteoretizată și neformulată conceptual, o viziune bazată pe reprezentări și intuiții, pe atitudini axiologice caracteristice față de viață și moarte, atitudini sedimentate istoric în limbă.

ⁱ Constantin Noica, *Rostirea filosofică românească*, București, Editura Științifică, 1970, p.5;

ⁱⁱ Lucian Blaga, *Elanul insulei*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p.180;

Pagina 9 (Turnul Vânătorilor):

Adrian Lesenciuc, *O ușă oarecare sau Liiceanu – unu la un milion*

<http://www.ascedu.ro/revista.html>

Traseul de lectură:

